

SZABADIDŐS NEVELÉS, TANÁRJELŐLTEK

KIRÁLY GYULA

Társadalmi életmódunk változásának egyik komoly eleme a szabadidő megnövekedése. Célirányos társadalmi tudatformálás szükséges ahhoz, hogy ne veszteségként könyvelhessük el a felszabaduló órák, napok többleteit, hanem társadalmi és egyéb gyarapodás származzék belőlük.

E tudatformálásban oroszlánrészük van a pedagógusoknak, népművelőknek. S nem csak úgy „általában”, hivatásuknál fogva, s nem csupán, ifjúság—és többletmunkaként. Az iskolai hagyományos nevelő-oktatómunka mellett az ifjúság- és sok tekintetben a felnőttek — szabadidős művelődésének, szórazásának szakszerű hozzáértő vezérléséhez is érteniük kell. Meg kell tanítanunk a társadalmat a szabadidővel való okos gazdálkodásra.

Komoly pedagógusképzési reform folyamatában élünk. Jogos egy hozzávetőleges áttekintést készíteni arról, hogyan is áll a tanárképzés e feladattal? Mennyiben, hogyan készül fel erre a hallgatóság? Milyen lehetőségeket nyújt a tanárképzés folyamata, s mi történik a képzés során? (19, 20, 21, 27)

Gondolatok a tanáreszményhez

A pedagógusképzésben kiemelt hangsúlyt kap az eszmei, politikai, fejlettség mellett a társadalmi, politikai aktivitás. Ez a követelmény eleve kiszélesíti a pedagógus mozgásterét: a katedrán és iskolán túli társadalmat nyitja meg számára. Gárdonyi Géza „lámpás” hasonlata ma sok tekintetben módosul.

A villany, a rádió, a televízió, könyvtárak, művelődési lehetőségek korszerű világában más funkciót kap a pedagógus fej. A hasonlat prózaibb: de inkább katalizátor szerepet kap a korábbi lámpás. *Vegyen részt a társadalmi folyamatban, gyorsítsa meg ezeket* — mint a kémiai katalizátor a vegyi folyamatban.

A szaktudás, az általános műveltség tekintetében különbséget teszünk *szaktárgyi* és *szakmai* felkészültség között. Az elsőt a tanárember oktató tudományágát értjük, ami fontos eleme egy nevelőhivatásnak, eszköze a személyiség- és társadalomformálásnak. Az utóbbit a pedagógus össz ismeret- és tudásanyagát, személyiségét: mindazt, ami a hivatás teljes betöltésére alkalmassá teszi őt. Ez a szemléletmód él az általános iskolai nevelőképzésben. Igaz, van nézet, ami szerint egy tanárnak elég csupán szaktudományi felkészültsége, s a többi megy magától: automatikusan ért a gyermekhez, az emberhez, azaz ettől pedagógus.

Tudomásul kell vennünk, hogy a mai tanárember – s még sokáig! – „a” társadalommal foglalkozik, s ebben a folyamatban szaktárgya csupán az egyik csatorna!

Az általános iskolai nevelők – osztályfőnökök, úttörővezetők, funkcionáriusok, a közművelődés első számú munkásai, a családok, szülők életének befolyásolói... Egy szaktanár szaktárgyán túl gondozással, szervezéssel, sokféle adminisztrációval, életpályák konkrét beprogramozásával foglalkozik. A társadalom rezdülésének értése, résztvevő segítése, a gyerekek, fiatalok, szaktudományi töltésű képzése éppúgy hivatásbeli *munka, ismeret, tudás: nevelés*, mint a gyerekek, fiatalok discojának szervezése, vagy éppen az abban való részvétel.

Ez a koncepció – a *nyitott iskola* fogalmának megfelelően – a *pedagógiai felkészültséget* is egyre inkább *andragógiai felkészülés* felé készíti. Az iskolában is együtt kell ma dolgozni a felnőttekkel (szülőkkel, társadalmi szervekkel). Az iskolán kívüli közélet, s különösen a közművelődésben való részvétel a felnőttekkel való bánás ismereteit is igényli a mai pedagógustól. Ez ugyan jelenleg még inkább csak igény, és nem kifejtett gyakorlat. Pedagógiai tanácskönyveknek, a tantervi anyagnak még intenzívebben kell alakulnia e tekintetben.

Történeti visszapillantás

A szabadidő problematikája exponált témaként mindössze az utóbbi néhány év terméke hazánkban. Korábban a népművelés, népművelés, majd a közművelődés kategóriák foglalták magukban.

Említhetjük a kezdeti idők *falujárásait*, amelyekkel a hallgatók az aktuális politikai agitáció mellett vagy azok szerves velejárójaként mai értelmű népművelő feladatot is elláttak, illetve e munka egyben erre való felkészülésüket is jelentette.

Az ötvenes évek végétől a *fakultatív népművelő képzés* is bevonult a tanárképzésbe (3).

A *KISZ mindenkori programja* kiemelt hangsúllyal tartalmazta a kulturális tevékenységet.

A *pedagógiai tárgyak tanterveiben* is kezdettől jelen volt a közművelődési téma, nevelélmélet, didaktika, stb.

A hallgatók *úttörőmunkára való felkészítése* 1948 óta folyik a főiskolán. E kurzus kezdetben lényegében *barkács* munkát, gyermek szak-körvezetést jelentett, azaz mai fogalommal gyermeki szabadidős tevékenységre való felkészítést. (8)

A hetvenes években intenzívebbé vált a tanárjelöltek közművelődési felkészítése. Ide sorolható a népművelő szakos képzés meghonosítása. (33, 34)

A szabadidős felkészítés jelenlegi folyamata

Az általános iskolai *Nevelési Terv* programja nyomán a figyelem az ifjúság szabadidő-felhasználására is fordul. (7)

A *tanárképző főiskolák nevelési programjában* ennek megfelelően kellő súllyal szerepel a hallgatók ezirányú – nem csupán képzése, hanem – nevelése is. (30, 36)

„Sajátítsák el a társadalmi-közéleti tevékenység szervezésének, irányításának alapjait a KISZ és az úttörőmunka, valamint a népművelés keretében.” (27. o.)

„Törekedni kell arra, hogy hallgatóink a szakmai, pedagógiai gyakorlatokon – az iskolai munka mellett – kapcsolódjanak be a falu, város társadalmi, politikai életébe.” (30. o.)

A főiskolai *tanterv* legtöbb – s főleg a humán jellegű – oktató tudományágában megfogalmazottan is szerepel az órán és iskolán kívüli, esetleg felnőttek közötti oktatás, ismeretterjesztés ismeretanyaga, azzal kapcsolatos feladat, gyakorlat. (6) A szabadidőtéma azonban főleg a *pedagógia tárgyiban* kap helyet.

Elméleti elemzésre kerülnek nagy társadalmi törekvéseink, átalakulásaink. A *neveléstudomány* konkrétan tárgyal a szabadidő fogalmáról, egyéni és társadalmi szerepéről, a pedagógusi feladatokról. Sok olyan pedagógiai fogalmat ismernek meg a hallgatók – elméletben – gyakorlatban –, amelyek vagy konkrét szabadidős tevékenységek (olvasóvá nevelés, filmre, tv-re nevelés / 24, 25) a művészetek és a művészeti tevékenységek szerepe a személyiség fejlesztésében. . .) Ezek szigorlati, sőt államvizsga tételként is számonkérésre kerülnek.

S ha figyelembe vesszük az olyan pedagógiai gondolatköröket, mint osztályfőnöki munka; napközi otthoni nevelés; gyermek- és ifjúságvédelem; pályairányítás; kollégiumi nevelés; családi életre nevelés; családi nevelés stb: azonnal szembeütik, hogy a leendő nevelők látószögében a gyermekek szabadidejével való foglalkozás igen sokoldalúan kap szerepet, és többféle összefüggésben, a konkrét temivalók tükrében.

Hiszen például a napközi otthoni szabadidő jól értelmezett „programozása” szakismereteket jelent. A családi nevelésen belül a gyermek egész otthoni életét kell tudni áttekinteni, pedagógus módon befolyásolni azt – a szabadidő eltöltése tekintetében is.

A *didaktika* és a *tantárgypedagógia* tematikájában ismét felszínre kerül a gyermekek szabadidős tevékenysége, ezúttal az oktatás, a tanulás vetületében. A szakkört, mint az egyik jellegzetes szabadidős művelődési műfajt intenzíven tárgyalja. Tisztázódik benne például a tanítási óra és a szakkör közötti különbség, a szakkör programja, szervezése, a részvétel. . . Jó lenne közelíteni az iskolai és a művelődési otthonokban működő szakköri vezetési stílust. Úgy tűnik, hogy az iskolai szakkörök még eléggé skolasztikusak – főleg a tantárgyi jellegűek –, a közművelődésben pedig mintha a másik véglet, a kevésbé vagy „nem szabályozottság” uralkodna. Érdemes lenne – épp az ifjúság szempontjából és érdekében – közelebbről vizsgálni e jelenséget!

A hallgatók *kisdobos- és úttörővezetői képzése* lényegében tömény közéleti felkészítést jelent. Igaz, hogy a gyermekmozgalomra koncentrálnak, igennagy százalékban a gyermeki szabadidős tevékenységre, annak megszervezésére orientálja a hallgatókat. Tisztázódik, hogy a gyermekmozgalom nem csupán „szabadidős mozgalom”, noha tevékenysége főleg a szabad időben zajlik.

Több annál: politikai szervezet, de az idő, a szabad idő súllyal szerepel működésében. Az Úttörőszövetség Országos Tanácsa állásfoglalása nyomán a gyermekek szórakozása, szabadidős műfajai; s az iskolai kulturális rendezvényektől, a lakóterületi úttörőprogramon át a közművelődési intézményekkel való együttműködésig igen sok gondolatkör dolgozza fel — a mindegyik adott összefüggéseiben — a gyermekek szabadidős tevékenységének lehetőségeit, formáit. (9)

A nyári táborokban, az évközi úttörőgyakorlatokon a tevékenységek többsége művelődési, szabadidős jellegű. A hallgatók zömmel szakkört, vagy egyéb „kört” vezetnek, rendezvények forgatókönyveit készítik, közreműködnek a lebonyolításában.

Minden hallgató résztvesz főiskolai éve során *Oktatástechnológiai* képzésben. A magnó, rádió, televízió, vetítógép, írásvetítő, diavetítő stb. szerkezeti elveivel és használatával ismerkednek meg a hallgatók, sőt az oktatás programozásával is. Nem szükséges részletezni, hogy az ifjúság szabadidős tevékenységében milyen szerepet kapnak ezek az eszközök, s azt sem, hogy ezek ismeretével, használatával, használatuk motiválásával milyen hatékonyan lehet az ifjúság szabadidős programját befolyásolni.

Jóllehet, e tárgy ismeretanyagában sok a műszaki jellegű alapismeret, aminek megtanulása kétségtelenül az alkotó pedagógiai használatuk ismereteinek elsajátításától von elidőt. Az illetékes tanszékek érzik is ezt. Viszont a technikai eszközök működésének és működtetésének legalább elvi szinten való ismerete éppen célszerű alkalmazásuk, továbbá balesetvédelmi, vagyonsvédelmi és sok egyéb szempontból elengedhetetlen. Arról az ellentmondásról senki sem tehet, hogy általános—és középiskolás diákifjúságunk megszokott, mindennapos használati eszköze a televízió, a magnetofon, lemezjátszó, és az azokkal kapcsolatos technikai alapismereteket mégis a főiskolán kell pótolni. . .

Sajátos lehetőségeket nyújtanak a képzés folyamán a különböző gyakorlatok. Csak a jellegzetesebbekből emelem ki az *egyhónapos nevelési gyakorlatot*. Ennek folyamán lehetőleg vidéki iskolában a tanítás mellett igyekeznek a hallgatók minden olyan tevékenységbe bekapcsolódni a településen, amelyek egy pedagógus életében lehetséges. Résztvállalni az úttörő- és KISZ-munkában, találkozni a szülőkkel, betekintést nyerni vagy éppen valamilyen feladatot ellátni a község közművelődésében.

Sőt önkéntes jelleggel olyan szünidei gyakorlat is van a hallgatók számára, amely egyértelműen *közművelődési* jellegű. Erre a Népművelési Intézet adja az inspirációt (38).

Jeleznem kell azt is, hogy a *hallgatók szakdolgozatainak* témái között immár szép számmal találunk olyanokat, amelyek a közművelődéssel, annak egy-egy ágával, részkérdésével foglalkoznak, sőt konkrétan szabadidős tevékenységekkel is. Az ifjúsági mozgalom témái között szintén magas azon témák száma, amelyek a mozgalom keretei között tűzik elemzésre épp a szabadidős tevékenységek kérdéseit. (10)

A tanterv-szerű felkészítés legtöményebb formájának kell tartanunk a mintegy bő fél évtizede bevezetett *népművelő szakos* képzést. (14) Itt nem részletezhető társadalmi, művelődési- és iskolapolitikai megfontolások folytán ugyan „félszakos” népművelőképzésnek kell tekintenünk, hiszen egyéb tanári

tudományszakkal párosodik a közművelődés- szak. A képzés tanterve meglehetősen intenzív, feszített, és még ma is keresi saját profilját, tartalmát. Nem beszélve arról, hogy jegyzetek, tankönyvek is hiányzanak még. Hadd illusztráljam a Tantervben előírt tantárgyakat (6): Művelődés- és népműveléstörténet; Művelődéstudomány, Művelődéspolitikai, Művelődésszociológia; Esztétika; Kommunikációelmélet; A természettudományok főbb kérdései; a közművelődés pszichológiai-pedagógiai alapjai; Módszertan; Vezetéstudomány (honismeret, múzeumi közművelődés, rendezői speciálkollégium; néprajz speciálkollégium; Ifjúsági klubvezetői speciálkollégium, közművelődés a munkások körében).

Érdeemes észrevenni, hogy a közművelődési szakképzés új szintet hozott a pedagógusképzésbe. A figyelmet magára vonta, s a közvélemény – hallgatói és tantestületi egyaránt – érdeklődésével figyeli ez újabb nevelői „modell” képviselőit, s hol újszerű és szép teljesítményeiket ismerik el, hol éppen stílusukat bírálja. Észrevehetően keveredik ugyan személyiségükben a „hagyományos” (a kialakult, „beállt”, „megszokott”) iskolai, a gyermekvilág mentalitásához igazodó, s emiatt szabályozottabbnak tűnő tanári (tanárjelölti) szemlélet az általános iskolán túli, a nem iskolai szabályokban gondolkodó, s a kamaszvilág szertelenségét is magában tudó – olykor követő – gondolkodás- és viselkedésmód. Érthető, ha megítélésünk a közvéleményben sokszínűbb és bonyolultabb, mint „általában” „a” pedagógusjelöltké. Gyakrabban hoznak felszínre „mai”, élesebb vitatémákat, amelyekben való részvétel, vagy éppen az eligazodás kritikusabb feladatot jelent hallgatóknak, oktatóknak egyaránt. Egyrészt teljesen új, hagyomány nélküli tananyaguk hevenységéből – és talán bizonyos eklekticizmusából is – fakad a szinte ösztönszerű „igazságkeresés”, másrészt döntő százalékban a legmai világ nézeti, erkölcsi, esztétikai „ismeretanyagot” „tanulják”, olyanokat, amelyek elméletileg nem is mindig és eléggé tisztázottak. Gondoljunk a filmek tartalmi- és stílusirányzataira, azok sokféle társadalomszemléletére, ábrázolására, emberi viselkedésmódok bemutatására, majd azok megvitatására, stb. – Azt még nem lehet nyomkövetni, hogy pályarálépésük során vagy kezdetén a népművelői „modell” valami fényképezése nyomán eleve felvett gondolkodás- és viselkedésmódot igyekeznek képviselni, hogy létezik-e ilyen, s milyen a tartalma? A leírtak mindössze csupán benyomások, amelyeket előbb-utóbb vizsgálni szükséges – éppen a közművelődés fejlesztése érdekében.

Tanterven kívüli lehetőségek a hallgatók szabadidős felkészítésére

A közművelődés gyűjtőfogalmába sorolom az összes órán kívüli tevékenységet, noha jórésztük például „tudományos munka” címen szerepel: a tudományos konferenciákat, a tudományos diákköri rendezvényeket, stb. Az énekkarok, zene- és táncgyűjtések, egyéb művészeti, tudományos és technikai alkotó csoportok, képzőművészeti rendezvények együtt alkotnak intézményeinkben olyan komplex közművelődési programot, amely egyrészt a hallgatók általános műveltségét gyarapítja, másrészt ismereteket, ötlete-

ket, tapasztalatokat ad majdani hivatásuk során a közművelődés — s benne a szabadidős tevékenységek — irányítására, szervezésére.

A hallgatói szabadidős tevékenységek szoros csoportosítása meghaladná jelenlegi lehetőségeinket. Színterek, keretek, alkalomok, formák, műfajok keverednek, amelyek sok tekintetben át- meg átfedik egymást, s csak igen nagyvonalakban csoportosíthatók mind a szabadidő relációjában, mind egyéb (pl. műfaji) tekintetben. De úgy is külön elemzés kellene, hogy mely tevékenységforma milyen nevelői képességek fejlesztésére „rendeltetett” elsősorban (közművelődési, közéletiségi, szaktárgyi), illetve a különböző formák a szabadidő melyi kategóriájába illenének? — és így tovább.

A szoros tipizálástól tehát eltekintek. Azzal az indokkal, hogy minden felsorolt tevékenységet a leendő tanárember össz személyisége egyik ható tényezőjének tartunk; hogy minden tevékenységtől — és főleg azok együttesétől — komplex fejlesztő hatást várunk; jelenleg tárgyalt témánknak, a hallgatók szabadidős felkészítésének pedig egyértelmű elemei.

Ifjúsági klub valamennyi intézményben működik, mégha pinceklub vagy más nevet kap is, az ifjúsági klubok kialakult szabály- és programrendszerrel, céljaival és feladataival. Nem nehéz nyomon követni és biztosra venni a nem lebecsülni való ismeretrendszert, amit az itteni szervezett klubélet során az *ifjúsági klubok* működtetésével kapcsolatban szerezhettek — és szereznek is — a hallgatók (3).

Klubszerű speciális hallgatói csoportosulások (vagy éppen ifjúsági „klubvariánsok”) is szép számmal találhatók intézményeinkben: MSZBT csoport, DRUZSBA-klub, Úttörő kabinetek, pedagógiai kabinetek, Jeunesse-csoportok vagy egyéb néven, sajátosan választott-alakított programmal.

Időnként — és gyakran — indulnak különböző közművelődés-jellegű *mozgalmak*. (15, 22, 23) Szinte minden főiskolán találkozunk valamelyikkel az alábbiak közül: „A hallgatók X megye közművelődéséért”, „Hallgatók a munkás-közművelődésért”. Az egri főiskolán „Börtön akció” névvel is vállalkoztak hallgatók egy sajátos szférában az ismeretek, a kultúra terjesztésére . . .

A *KISZ-szervezet keretein belül* irányított szabadidős tevékenységi formák színes csokrot alkotnak. Bár itt is lehetetlen a tiszta csoportosítás, hiszen minden hallgatói megmozdulás egyben KISZ-szervezés is; ugyanakkor minden tevékenység-formában valahogyan az állami ill. tanári segítség is jelen van.

Élnek a *sportmozgalmak* a tömegsport különböző variációival — s külön figyelemreméltó a versenysport színvonala intézményeinkben. Igaz az egyéni testedzés motiválása (reggeli torna) semmivel sem tűnik eredményesebbnek, mint az országos átlag.

A *Tudományos Diákkörök* rendszere ad lehetőséget az egyes szaktudományokban alkotni akaró hallgatóknak. A *speciálkollégiumok* egy-egy nevelői tevékenységi területen segítik az érdeklődő hallgatók elmélyülését, specializálódását. Különböző *tanfolyamok* vonzzák a hallgatókat (gépkocsivezetői, túravezetői, idegenvezetői, mozigépész . . .). A *nyelvi tanfolyamok* bizonyos érdeklődés-fellendülést mutatnak. Szervezett és egyéni mozi- és színházlátogatások, hétvégi kirándulások, a vetélkedők sokféle variációja (általános műveltségi, szakmai, képzőművészeti, irodalmi, világnézeti, sport); házi és vá-

rosi hangversenyek szinte megszámlálhatatlan alkalmak és sokfélesége zajlik intézményeinkben. A KISZ alapszervezeti *vitakörei* közösen választott témákban rendszeresen adnak alkalmat egyéni és közösséget érdeklő kérdések elemzésére. Ezekben napi politikai, általános emberi, irodalmi és filmtémák, aktualitások kerülnek felszínre.

Alkotó körök, zenei, irodalmi színpadi együttesek foglalkoztatnak szép számmal hallgatókat.

Hagyományként élnek intézményeinkben a következők: *Gólyabál, gólyavaválás. Gólyatábor*: önkéntes építőtábor a 0 évfolyambeliek részvételével, egyben „szabadidős” felkészítésük is a főiskolai életre. A képzés éve során több *építőtáborban* is résztvehetnek a hallgatók (sőt: külföldi táborozáson is!), amely táborozásnak művelő-fejlesztő szabadidős programjai és azok hasznossága közismert.

A *sakestek* rendszere a hallgatói közösségeknek meghitt és kultúrált szórakozási alkalmakat nyújt, maguk alkotta szellemes, programmal. Az intézményi különböző *ünnepélyek* nem csupán élményeket nyújtanak a hallgatók számára, hanem közismerten színvonalas megrendezésük szervezési, stílusbeli és sok ezzel kapcsolatos egyéb ismeretet is. Ez eddig – meglehetősen vázlatossággal – felsorolt formák az intézmények egész hallgatóságának rendeltettek önművelődési alkalmakat teremteni. Sajátosan intenzív lehetőségeket ad ezek mellett a kollégiumban lakók számára a *kollégiumi élet*. A tömeges és kics csoportos szabadidős tevékenységtől az egyéni formákig igen széles a skála. Jóllehet, a műfajokat, formákat illetően sok hasonlóság, ismétlődés, illetve átfedés lenne felfedezhető az intézményi és a kollégiumi műfajok között. Ezért nem is érdemes felsorolni ezeket. Az azonban biztos, hogy a felsőoktatási, közelebbről a pedagógusképző kollégiumok valóban *kollégiumok*, s nem csupán diákszállók. A kollégiumi mozgalom egyik döntő értéke éppen a belső mozgalmas diákélet biztosítása: a tanulás serkentése és segítése, a kollektív és egyéni személyiségfejlesztés. Az is nyilvánvaló, hogy főleg a szabadidős tevékenységek kerülnek előtérbe, kapnak döntő hangsúlyt. (26)

Sokáig lehetne még élni az intézmények szabadidős formáinak felsorolásával, hiszen a műfajok, formák, alkalmak szinte megszámlálhatatlanok, és – nem túlzás – a társadalomban élő valamennyi műfaj, forma valamilyen mértékben megtalálható pedagógusképző intézményeinkben is. A további felsorolás azonban nem vinné sokkal előbbre áttekintésünket.

Szervezeti formák, oktatói tevékenységek a hallgatók felkészítésében

A felsőoktatási intézmények közismerten bonyolultak. Abban az értelemben, hogy mintegy kicsinyített mását is adják a társadalmi élet szerveztségének. Ezért van az, hogy minden lényeges ügynek kollektív ügyintézés, irányítást biztosít, köztük a tudományos és egyéb közügyek rész kérdéseinek is. A bizottságok egész rendszere tartja kézben a közművelődés ágait, témaköreit. Így ide kell vennünk a TDK tanácsot, a sportkörü bizottságokat, a tudományos bizottságot, kollégiumit, a nevelési és még a többit is. A kulturális bizottságok a hallgatók közművelődésének ügyét tartják kézben: programját, szervezését, értékelését. (32)

A főiskolák állami és mozgalmi fórumain tervszerűen és súlyuknak megfelelően szerepelnek a hallgatók művelődési, szabadidős kérdései. Fontos elveken nyugvó gyakorlat, hogy hallgatók és oktatók egyéni értékelései során komoly mutató az illető órán kívüli közművelődési tevékenysége. Nem szükséges elemezni a fentiek orientáló, mozgósító hatását. Talán nem utolsó értékű mutatók a felkészítésben a *tanári tevékenységek variációi*. Mindenekelőtt érdemes észrevenni, hogy a pedagógusképzőkben oly értelemben is egységes a szemlélet, hogy saját tudományágában minden oktató a permanens nevelés-renevelődésre készíti fel hallgatóit (30). A szaktudományok oktatásában az órán és iskolán kívüli ismeretterjesztés sugalmazása többségében tanári önértékelési kérdés is.

Itt a *tudomány-művelés személyes stílusa, szelleme és módszere* az, ami sugalmazhat a hallgatóknak korszerű *oktatói ismeretterjesztői* magatartást.

Az intézményekben ún. *Tanácsadó Tanári Kabinetek* működnek (esetleg eltérő elnevezésekkel). Az alsóbbfokú intézmények *osztályfőnöki* rendszeréhez hasonlíthatnóke rendszert – de mégsem az. Valóban tanácsadóként szerepelnek oktatók a *felnőttkori hallgatók* közösségeiben, és egyértelműen az idősebb barát viszonyán keresztül nyújtanak segítséget a tanulásban, az élet sokféle problémáiban – egész a *szabad idővel* való hasznos gazdálkodásig.

Kialakult szokás, sőt önértékelési téma, hogy az oktatók vegyenek részt a hallgatók különböző akcióiban: tudományos rendezvényeken, konferenciákon, gyakorló- és vizsgatanításokon. A szakesteken hagyományos az együttműködés, a tanári közösség részvétele, együttes szórakozás. Ez a forma a hallgatókkal való együttgondolkodást, a szabadidős programokban is az együttes élmény szerzését, a kulturális viselkedés-szórakozás látását és fejlesztését kívánja szolgálni. Rendszert alkotnak az olyan hallgatói rendezvények, vetélkedők, amelyeken az oktatók is közreműködnek. S nem csak okos-tekintélyes zsüri tagokként, hanem például egy-egy szakcsoport versenyző tagjaként is. Sokat sugall az ifjú, leendő nevelő számára az ilyen tanári mentalitás: módszert, hangvételt, a nevelendővel – „művelendővel” való élvezetes, baráti, értékes művelődési élményeket, szokásokat.

Végül nem hagyhatók figyelmen kívül – mert léteznek, nem is kevés számban – a személyes oktatói vonzások.

Az oktatók igen széleskörű közéleti munkát végeznek az intézményeken kívül. Politikai, társadalmi bizottságok tagjai, közművelődési intézmények társadalmi munkatársai. Sok arra érdemes hallgató kerül oktatói javaslat, hívás útján egy-egy KISZ, úttörő, sport, Népfront, stb. bizottsághoz, lesz tagja a városi zenekarnak, tart TIT-előadást, vagy válik szakkörvezetővé.

Természetesen önálló útkereséssel is találhatnak hallgatók főiskolán kívüli, közéleti, kulturális tevékenységet, vagy éppen főiskolára kerülésükkor már van ilyen megbízatásuk.

A gondok közül

A szigorúan takarékos költségvetésre hivatkozó divatos „panaszt” nem sorolom a tanárképzés gondjai közé. Az anyagi és létszámgondok közismertek. A társadalmat pedig mindig adott anyagi feltételek között kell és lehet nevelni. Ezt is meg kell tanulniuk leendő pedagógusainknak, népművelőink-

nek. Ennek függvényében is türelemmel kell a hatékonyságot is értékelni. Másrészt azért, mert az alapvető anyagi fedezet lényegében megvan a tanárképzésben. Komoly problémát jelentenek azonban az alábbiak:

az idő objektíve kevés, illetve sokszor szétforgácsolódik intézményeinkben. A hallgatói óraszám magassága (30–36 között) és a sokszor tanteremhiány miatti kedvezőtlen órarend eleve deformálja a *szabadidő fogalmát*, és objektíve csökkenti annak mennyiségét. Nem véletlen a jelenleg is folyó tantervi reformtörekvés.

Ehhez járul még a tudományos ismeretanyag félelmetes mennyisége. Oktatónak – hallgatónak egyaránt küzdenie kell az idővel. A szabad időből egyre többet kell felhasználni a kötelező munkára. A diákember életmódja pedig tanulás-centrikus: nem könnyű tisztázni, melyik órája ún. szabadidő, s melyik munka – például másnapra! Eleve a *szabadidővel való gazdálkodás* problematikája vetődik fel.

A hosszan felsorolt szabadidős programokkal felvázolt kép csupán felület. Valamennyi létezik az intézményekben, tehát igaz. De nem képzelhetjük, hogy minden műfaj, alkalom minden hallgatót vonz, mozgósít.

Zömmel az adott szakos hallgatók a művelői bizonyos kulturális ágaknak (ének-zene, képzőművészet, kiállítások, stb.), más szakosok akár hallgató-nézőkénti részvétele eléggé változó. A tömegsport élesztése még mindig nehézkes – a reggeli tornáról még csak humorral beszélhetünk.

Az öt napos munkahét problematikája is bonyolult. Egyelőre még negatív hatását érezzük: hét végén a hallgatók hazautaznak. Nyilvánvalóan azonos a hallgatók szemlélete a társadalmi átlaggal: a hétvége „mentes” minden munkahelyi „elfoglaltságtól” – mégha élvezetet is nyújtana. Természetesen, bízunk abban, hogy ki fog alakulni a hétvégék ügyes kihasználásának módja. Hátha a hazautazás „műfaja” válik majd hasznos szabadidős tevékenységgé? Jelenlegi hasznossága még felderítetlen. A visszaérkezés első napja és az elutazás előtti (pénteki) nap azonban intézményi „szabadidő-csökkenéssel” jár: azaz a hallgatói közéleti tevékenység a gyakorlatban a maradék 3 nap szabadidejére zsugorodik...

Időszakonként változik a hallgatók szabadidős tevékenységének intenzitása és műfaji repertoárja. A vizsgaidőszakok minimálisra csökkentik a szabadidős tevékenységet: a szervezetteket teljesen, az egyéniekből legfeljebb a tv, rádió, film, újság, szépirodalom, esetleg kevés kikapcsolódó műfaja marad.

Látszólag „természetes”, érthető és helyénvaló is. De vannak esetek, s kutatások is kimutatják, hogy évközi egyenletesebb életmóddal, a folyamatos tanulással és arányos pihenéssel-szórakozásokkal eredményesebbek és kényelmesebbek lehetnének a vizsgaidőszakok. Ez a probléma is állandó gondot jelent a pedagógusképzésben – a szabadidő relációjában is. (10, 29)

Végül fel kell tennünk a kérdést:

Van-e és milyen mértékű a nevelőjelöltek felkészítése az ifjúság szabadidejének, művelődésének, szórakozásának megtervezésére és megszervezésére? A társadalmi és szakirodalmi kritikák inkább elmarasztalják a tanárképzést. Ez az áttekintés sem akar sem bizonyítás, sem cáfolat lenni. A kérdés ugyanis igen súlyos és fontos. Összes vonatkozásában ma még nem is lehet teljes értékű választ adni. Vizsgálni kellene – és sürgősen – többek között:

Mennyire hoznak magukkal a hallgatók olyan pedagógus eszményt, amely a katedrán túl is folytatja a társadalomformálást? S ha van ilyen, mennyire kapcsolódik a főiskolai törekvésekhez? A főiskolai felsorolt és fel nem sorolt formák és törekvések mennyire felelnek meg a mai hallgatók mentalitásának? Az alkalmazott módszerek mennyire alkalmasak a szabadidős nevelés elsajátítására?

A tanárképzés meglehetősen kemény dolog. Ami a közönségnek szabadidős program, esetleg szórakozás, az a művésznél kegyetlenül kemény munka.

A nevelőnek, népművelőnek ugyanezt jelenti.

A felkészítés során a hallgatók mindkét élményt átélik: egy-egy rendezvény, akció, élvezetét, majd annak elemzési-szervezési, sokszor prózai munkáit.

Mennyire válnak egyénivé, szokássá az itt megszerzett élmények, tevékenységek, formák? Mennyire tudatosul a leendő nevelőkben elvileg és gyakorlatilag a szabadidős nevelés?

A felvetett kérdésre azért óvatos, de lelkiismeretes választ adhat a pedagógusképzés. Azt, hogy *tudatában van a hallgatók közművelődési, s benne szabadidős felkészítésének.*

Nevelőképző intézményeink lehetőségeikhez képest „ingergazdagok” ahhoz, hogy orientálják és előkészítsék a nevelőjelölteket az ifjúság korunk követelte tartalmú és módszerű nevelésére. A szabadidős tevékenységre való felkészítést komplex módon értelmezi a pedagógusképzés. A tudományok sávján, a Tanterv diktálta oktatás során éppúgy törekszik a képzésre, mint amilyen súllyal számít az oktatáson kívüli szervezett és egyéni hallgatói tevékenységek élményhatásaira.

A felvázolt formákkal nem törekedtem rózsaszínű kép festésére, mégha a felsorolás kelthet is ilyen benyomást. Mindössze, csokorba kívántam szedni azokat a formákat, módokat, amelyek léteznek a pedagógusképzésben, tudatosan törekszenek intézményeink azok alkalmazására, fejlesztésére és komolyan számítanak fejlesztő hatásukra. Az eredményességre igazi mutatót végülis a következő évek tapasztalatai fognak adni olyan mértékben, ahogyan a társadalom életmódja és vele együtt a pedagógusképzés tartalma is folyamatosan változik, fejlődik.

I R O D A L O M

1. A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai. Az MSZMP KB 1974. március 19 – 20-i ülése. Bp. 1974.
2. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Az MSZMP KB 1972. június 14 – 15-i ülése Bp. 1972.
3. A magyar felsőoktatás területi struktúrája (FKP. Szerk. Déri Miklósné Soks. 1980.)
4. A távlati műveltség tartalmára és az iskolai nevelőtevékenység fejlesztésére vonatkozó MTA EKB állásfoglalás és ajánlás. Bp. 1976.
5. A szabad idő szociológiája. (Szerk.: Falussy Béla) Gondolat, Bp. 1976.
6. Az általános iskolai és óvodai pedagógusképzés tantervei az 1976/77. tanévtől (szerk.: Miklósvári Sándor, Bp. 1976.)
7. Az általános iskolai Nevelés és Oktatás Terve. Főszerk.: Dr. Szabenyi Péter (OPI. Szikra Ny. Bp. 1981.)
8. Az általános iskolai tanárképzés 25 éve. (Szerk.: Biz. Elnöke: Dr. Szűcs László Bp. 1973.)
9. A Magyar Úttörők Szövetsége Országos Tanácsa 1981. márc. 17-i állásfoglalása a Gyermekosztály szórakoztatásának és szórakozásának néhány kérdéséről, a további feladatokról. (Úttörővezetők tájékoztatója 1981.)
10. Ádám Mária: Művelődési szokások a főiskolai hallgatók körében (Szakdolgozat, Egri Ho Si Minh TKF tanszéki dok. 1980.)
11. Dr. Biacs Péter: A felsőoktatás az egész életen át tartó képzés szolgálatában (FOSZ. 1981/10.)
12. Bíró Vera: Közoktatás és közművelődés. Népművelés. (Bp. 1972.)
13. Dr. Diósi Pál: Vélemények az ifjúsági klubokról (ILV. 1980. Bp.)
14. Durkó Mátyás: Hagyomány – folyamatos korszerűsítés – perspektívák. Egyetemi népművelési képzés a KLTÉ-n. (Kultúra és Közösség 1982/1 – 2.)
15. Egyetem és társadalom (ELTE KISZ, Bp. 1982.)
16. Dr. Ferencz Zoltán: A közművelődési munka nevelő hatása. (FOSZ. 1979/1.)
17. Garami László: Ahogyan az egyetemi hallgatók látják. (Felsőoktatási pedagógiai tanulmányok Bp. 1970.)
18. Dr. Gomba Szabolcs: Közművelődési tevékenység a hallgatók körében (FOSZ. 1978/9.)
19. Dr. Kelemen László: A pedagógusképzés rendszere, lehetséges modelljei (FOSZ. 1980/1.)
20. Dr. Kelemen László: A képzési területek együttműködése, az integráció lehetőségei a pedagógusképzésben (FOSZ. 1980/3 – 4.)
21. Dr. Mészáros József: A csepeli főiskolások közművelődési tevékenysége (FOSZ. 1978/4.)
22. Konecz János: Pedagógushivatás (Kossuth K. Bp. 1980.)
23. Dr. Mrena Istvánné: Tanítójelöltek a munkásművelődésért (FOSZ. 1979/2.)
24. Dr. Nagy Andor: A televízió és a pedagógia (TKK. 1977. Bp.)
25. Dr. Nagy Andor: Iskolatelevíziós pedagógia (TKK. 1981. Bp.)
26. Nagy Miklós: A művészeti nevelés és a közművelődés kapcsolata a szakkollégiumi képzésben (FOSZ. 1978/9.)
27. Rázsó Istvánné: Pedagógus életforma Nógrád megyében (Nógrádi Művelődés 1981/1.)
28. Szabadidő és művelődés. A TIT 1971. ápr. 15 – 17-i nemzetközi konferenciájának rövidített jegyzőkönyve (Bp. 1972.)
29. Dr. Szabolcsi László – Dr. Nagy Sándor: A hallgatók időgazdálkodása (FOSZ. 1978/9.)
30. Szalóki Györgyi: A permanens nevelés és az iskola – a neveléstudomány és a folyamatos korszerűsítés (Bp. 1973.)
31. Szalay László – Horváth Margit: Nevelés a hivatásra. A Szombathelyi Tanárképző Főiskolán folyó népművelőképzésről. (Kultúra és Közösség 1982/1 – 2.)
32. Szendi Mária: A Közművelődési Bizottság munkája (FOSZ. 1978/9.)
33. Szemes Sándor: Főiskolai tantárgy: a korszerű népművelés (Népszabadság, 1964. 36. sz. 8. p.)
34. Szöllősi Gyula: Gondolatok a népművelő képzésről (Alföld, 1968. 67 – 70. p.)
35. Szocialista felsőoktatásunk nevelési irányelvei (Az OF NM tájékoztatója, Szerk.: Dr. Széchy Éva Bp. 1972/1.)

36. Tanárképző Főiskolák Nevelési programja (Főszerk.: Dr. Füle Sándor Bp. 1972.)
37. Tájékoztató az országos úttörőművészeti módszertani központok tevékenységéről, feladatairól (Úttörővezetők tájékoztatója 10. sz. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség, Bp. 1982.)
38. Útmutató a főiskolai hallgatók közművelődési gyakorlatához (Népművelési Intézet, Soks. 1980.)